

KAREL ČAPEK

LOUPEŽNÍK

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

- Loupežník:** Chtěl jsem přijít sám, ale nemohl jsem chodit. Až teď.
- Mimi:** Ach, a já vás nechávám stát! Podejte mi ruku. Můžete jít?
- Loupežník:** Kam chcete.
- Mimi:** Ne, jen na lavičku. Musíte sedět, jste sláb!
- Loupežník:** To nejsem.
- Mimi:** Ne, musíte sedět, nebo půjdu domů.
- Loupežník:** Sedněte si také.
- Mimi:** Ach ne, mně... mně je tak horko – Prosim vás, sed'te! Bože, co jsem to udělala!
- Loupežník:** Copak?
- Mimi:** Že jsem šla za vámi. Že jsem šla ven.
- Loupežník:** Ale Mimi-
- Mimi:** Ne, vy nesmíte mluvit. Aspoň teď mějte rozum, prosím vás! Nebo tu nezůstanu.
- Loupežník:** Ale –
- Mimi:** Ne, vy nesmíte! Bože, co já – *Usedá na zem.* Ach, jak mně je horko... *Skrývá tváře v dlaních.*
- Sýček v dáli:** Ohó, ohohó...
- Mimi:** Proč jste mi nevzkázal!
- Loupežník:** Já –
- Mimi:** Proč jste mi nevzkázal, proč jste mě nechal!
Já na vás myslela, já jsem se bála,
že jistě umřete! Snad jsem tak krutá,
tak bezcitná, že myslela jsem na smrt
a viděla vás už jen mrtvého – –

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Jedná se o část druhého dějství. Loupežník Mimi slíbit, že pošle zprávu, jak se vyvíjí jeho zranění, ale místo toho přichází sám. Mimi ho lituje, ale Loupežník se cítí dobře. V závěru úryvku Mimi přechází do veršované řeči – autor dává najevo zamilovanost postav.

Předmluva

- autor čtenáři sděluje, jak hra vznikala

Dějství první

Loupežník přichází na palouk ve chvíli, kdy služebná Fanka odchází a nechává doma samotnou slečnu Mimi. Loupežník s Mimi zapřede rozhovor, projde celý dům a skvěle odhadne, jaký je Mimiin otec, matka i sestra Lola. Také odhalí, že si Mimi myslí na myslivce Huberta. Ke dvojici přichází cikánka a oběma věští z ruky. Poté se k domu přiblíží Hubert s jahodami. Loupežník ho provokuje, dojde k hádce a myslivec Loupežníka postřelí. Mimi, Fanka, která se právě vrátila, a pan Šefl ho ošetří a odvezou.

Dějství druhé

V noci Loupežník s ovázanou hlavou přišel Mimi říct, že už je mu lépe. Mimi vyšla před dům, sedli si na lavičku a vyznali si lásku (tato pasáž hry je veršovaná). Vyruší je příchod Mimiiných rodičů, kteří jsou zděšení a pošlou Mimi spát.

Dějství třetí

Ráno je Loupežník zase před domem a Mimi, ačkoli má zákaz s ním mluvit, za ním jde. Ven vyběhnou i její rodiče a Loupežník je přelstí – zamkne se s Mimi v domě, zatímco oni zůstali venku a zuří. O vysvobození Mimi se pokouší pan Šefl, pan učitel a další, ale Loupežník se jim jen směje. Otec obviňuje matku, že jsou obě dcery po ní, ale matka říká, že bezhlavě zamilovaná nikdy nebyla. Vyplyne, že své dcery Lolu a Mimi chápe. Před dům Šefl přivedl bláznivou ženu s dítětem. Je to právě Lola, která před lety rodičům utekla za láskou. Každý z přítomných má dojem, jako by už Loupežníka někdy viděl, a každému utkvěl v paměti.

- za hru jsou připojeny části hry, které by se mírně lišily, pokud by se hrálo pod nebem

- **téma a motiv**

téma: Loupežníkově zranění

motivy: lavička, ruce, smrt

- **časoprostor**

prostor: „[...] lesní palouk. Vlevo jednopatrový dům, holý bílý lovecký zámeček [...] dokola les, vpravo lavička [...]“, severovýchodní Čechy; před domem, kde bydlí Mimi, u lavičky

čas: z úryvku není patrný; noc

- **kompoziční výstavba**

Příběh je vyprávěn chronologicky.

Úryvek se skládá z 18 replik.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, komedie

- **vypravěč**

v dramatu se neurčuje; jednotlivé postavy hovoří ich-formou

Vypravěč se v dramatu neprojevuje, děj se odehrává na základě promluv jednotlivých postav

- **postava**

Loupežník – mladší muž, má neznámé jméno, vzhled i původ, je opředen tajemstvím, má veselou a přátelskou povahu, miluje Mimi, postava hlavní kladná

Mimi – mladá dívka, své rodiče poslušně poslouchala, dokud nepotkala Loupežníka (= dokud se nezamilovala), postava hlavní kladná

Fanka – služebná v domě, kde bydlí Mimi, hodná, obětavá, starostlivá; postava vedlejší kladná

Profesor a Paní (= otec a matka) – starostliví, ale svou péčí až přehánějí, úzkostliví, panovační; postavy vedlejší, spíše záporné

- **vyprávěcí způsoby**

Úryvek se skládá z přímých řečí 3 postav – Loupežníka, Mimi a Sýčka.

- **typy promluv**

Dialog dvou postav – Loupežníka a Mimi.

V závěru úryvku vede Mimi delší monolog.

V textu se také objevují scénické poznámky.

- **veršová výstavba**

– pouze 5 veršů v závěru úryvku

Pouze ve druhém dějství se v rozhovoru Loupežníka a Mimi objeví verše, jimiž si vyznávají lásku.

- jedná se o volný rým, který nemá pravidelné schéma

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

- Loupežník s Mimi si vykájí na důkaz úcty

<i>Ach,...</i>	citoslovce
<i>sláb</i>	archaismus
<i>Ach ne, mně..., Ale Mimi-, Ale –</i>	nedořečenost (apoziopeze)
<i>Co jsem to udělala!, Copak?</i>	řečnické otázky
<i>Usedá na zem., Skrývá tváře v dlaních.</i>	scénické poznámky
<i>Proč jste mi nevzkázal!</i>	věta zvolací

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

<i>Kam chcete.</i>	hyperbola
<i>Bože, co jsem to udělala!</i>	apostrofa
<i><u>Že jsem šla za vámi. Že jsem šla ven.</u></i>	epizeuxis
<i>mějte rozum</i>	metonymie

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. pol. 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek (1890–1938)

- narodil se 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy *Moji milí bratři*)
- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (Hovory s TGM), oficiální autor; mluvčí Hradu
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921–23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- zemřel pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem 25. 12. 1938
- Čapek byl velice dobrým amatérským fotografem
- patřil mezi přední sběratele etnické hudby (dnes v majetku Náprstkova muzea)
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky

publicistická činnost

- pěstoval především fejeton, sloupek a causerii, vyšlo mnoho výborů

V zajetí slov – o frázích, *Na břehu dnů*, *Kritika slov a úsloví*

fejetyony: cestopisné *Italské listy*, *Anglické listy*, *Obrázky z Holandska*, *Cesta na sever*, *Výlet do Španěl*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok*, *Jak se co dělá*, *Měl jsem psa a kočku*

utopická díla

dramata i romány, převratný vynález má špatné účinky na lidstvo

- katastrofy jsou varování, Čapek nevěřil technice, vždy je v kontrastu s přírodou

R. U. R. – drama, roboti získali lidské vlastnosti a touží po moci

Továrna na absolutno – román, zvláštní karburátor rozbíjí atomy a současně uvolňuje absolutno. Absolutno mění lidi, stávají se náboženskými fanatiky a mají potřebu válčit.

Věc Makropulos – drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové. Příběh má počátek na přelomu 16. a 17. století v dílně alchymistů Rudolfa II. Jeden z nich nalezne prostředek prodloužující život. Elina ho užije, prodloužení života nepřináší dobrý výsledek. Nakonec si pamatuje jen to špatné, život ztrácí kouzlo, je zklamaná. Když má znovu užít tento prostředek, odmítne a umírá. Dá ho mladé dívce, ale ta si je vědoma kouzla lidského života. Celý recept spálí nad svíčkou.

Krakatit – román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtějí jen zneužít.

Válka s mloky – román s reportážními prvky; mloci (= fašisté) se postupně ujímají vlády nad světem

noetická trilogie

Čapek se zabýval pragmatismem (filozofický směr, kritériem pravdy je užitečnost, hodnota, úspěšnost) – pravdivé je to, co má praktický důsledek -> pravda je relativní

noetický = poznávací

- práce z počátku 30. let

- 3 romány s nezávislým dějem, spojitost – možnost poznání druhého člověka

Hordubal, *Povětroň*, *Obyčejný život*

Čapek proti fašismu

- vystupoval jasně a ostře

Bílá nemoc – drama, konflikt mezi doktorem Galénem a diktátorem Maršálem s fašistickými rysy. Galén má lék proti smrtelné bílé nemoci, který vydá jen proti slibu míru.

- sebeušlechtilější člověk nezmůže nic proti organizovanému zločinu

Matka – drama, námět od manželky Olgy, reakce na válku ve Španělsku; matka si povídá se zemřelými muži ze své rodiny (s manželem a se 4 syny). Naživu je pouze nejmladší Toni. Matka slyší v rádiu hlášení o tom, že jsou zabíjeni i děti, a sama posílá Toniho do války.

pohádky

výrazné rysy Čapkových pohádek:

- pohádkový svět není zcela kouzelný, bytosti jsou polidštěné
- děj se odehrává na konkrétním místě
- nevystupují v nich vysloveně zlé postavy, např. loupežníci jsou spíš dojemní
- hromadění synonym, užívání novotvarů

Devatero pohádek – a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek

Dášeňka čili Život štěněte

výběr z dalších známých děl:

Ze života hmyzu – alegorické drama, hmyz má lidské vlastnosti. Sjednocujícím prvkem je tulák.

Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy – sám Čapek rozděloval povídky na noetické (objevování skutečnosti) a justiční (jak trestat?)

Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikl 7 let

• **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud

- meziválečná česká próza

(Na jeho tvorbu mělo velký vliv jeho filosofické a estetické vzdělání, především pragmatismus a expresionismus, dále ho velmi ovlivnila vědeckotechnická revoluce, v mnoha dílech vyjadřoval obavu, že jednou technika získá moc nad člověkem.)

Josef Čapek (1887–1945)

malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce:

Krakonošova zahrada, Ze života hmyzu, Adam stvořitel

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytlacení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra,... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor, Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelup a motocykl, Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvýš

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Loupežník – hlavním hrdinou hry je Loupežník, jehož jméno neznáme, ale je nám sympatický pro svoji chuť k životu a lásce

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Hra nemá časové určení a také její obsah je stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Hra Loupežník nemá konkrétního adresáta, bude se líbit všem divákům i čtenářům.

- **určení smyslu díla:**

Loupežník je hra o lásce a mládí. Mladý muž, Loupežník, připomíná každé z postav někoho jiného, ale vždy někoho, kdo silně zasáhl do života.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hra vyšla roku 1920, ale první verze vznikla už roku 1911, ještě za studií v Paříži, když se Čapkovi stýskalo po domově.

- **tematicky podobné dílo:**

William Shakespeare – *Romeo a Julie*: hra o lásce, které není přáno

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Film podle Čapkovy předlohy byl natočen r. 1931 Josefem Kodíčkem. Na rozdíl od dramatického textu je film zastaralý, herecké výkony nepřirozené (příliš divadelní) a scénář se v některých pasážích nedrží předlohy. Film nedoporučuji jako náhradu za přečtení knihy.